

**СТВОРЕННЯ МОЛОЧАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ
КООПЕРАТИВІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО
ГОСПОДАРЮВАННЯ НА СЕЛІ**

*Демченко О.М., доцент, Павленко С.І., асистент
Полтавська державна аграрна академія*

Ця стаття присвячена питанням розвитку структури обслуговування агропромислового комплексу на кооперативних засадах, яку контролюватимуть сільськогосподарські товаровиробники, формування вертикальної інтеграції для забезпечення контролю за рухом створеної у власному господарстві продукції й одержання від цього відповідного зиску.

У статті розглянуті теоретичні підходи створення молочарських обслуговуючих кооперативів, формування їх матеріальної бази та формування процесу становлення кооперативного руху у сільському господарстві, а також роль кооперативів у підвищенні добробуту селян.

This article focuses on the question of the development of the structure of agriculture services on a cooperative basis, which will be controlled by agricultural producers, the formation of vertical integration for maintaining of production control and receiving relevant benefit are analyzed.

The article deals with the theoretical approaches to foundation of dairy product service cooperatives, the formation of the facilities as well as with the process of formation of the cooperative movement in agriculture and the role of cooperatives in improving of farmers welfare are discussed.

Постановка проблеми. У виробництві сільгосппродукції в Україні зайняті майже 5 млн. осіб, а це 34% сільськогосподарського населення. Понад 60% трудомісткої сільськогосподарської продукції повсякденного споживання – картоплі 99%, овочів 88%, фруктів 87%, молока 82% та м'яса 60% виробляється в особистих селянських і фермерських господарствах та фізичними особами – сільськогосподарськими товаровиробниками, які не мають постійно діючих каналів реалізації такої продукції, особливо у віддалених від приміської зони селах, згодовується худобі або псується. Частина її потрапляє до кінцевих споживачів, але через посередників, чи продається селянами на стихійних ринках.

Важливою складовою здійснення аграрних перетворень є розбудова кооперативного руху на селі. Кооперування є логічною стадією подальшого розвитку реформ, що стає можливим завдяки виникненню значної кількості незалежних приватних товаровиробників-власників, які мають спільні економічні інтереси у здійсненні ринкової діяльності. Це відкриває можливості утворення нової організаційної структури сільського господарства, побудованої «знизу до верху» на таких фундаментальних засадах ринкової економічної системи і демократичного суспільства, як визнання виключної важливості інституту приватної власності, провідна роль індивідуального матеріального інтересу, реалізація можливості економічного вибору, розвиток здорової конкуренції, обмеження державного втручання та адміністративного регулювання в агропромисловому комплексі.

Обслуговуюча кооперація об'єднує товаровиробників у їх ринковій діяльності на основі добровільного залучення до процесів вертикальної інтеграції на засадах взаємодопомоги та економічного співробітництва. Вона покликана надати їм можливість отримувати прибутки не тільки безпосередньо від сільськогосподарського виробництва, але й від подальших стадій руху виробленої ними продукції, брати участь у великомасштабному бізнесі, використовувати професійних управлінців, розподіляти ризик, контролювати канали збуту своєї продукції і матеріально-технічного постачання, впливати на ціни шляхом формування великих партій продукції і застосування сучасних маркетингових методів та технологій, бути рівноправними партнерами у конкурентному ринковому середовищі.

Важливим завданням обслуговуючої кооперації сільськогосподарських товаровиробників є протистояння безконтрольному розповсюдженню непродуктивного торговельно-посередницького бізнесу, що «знекровлює» сільське господарство, сприяючи відтоку фінансових ресурсів з агропромислового виробництва і посилюючи проблему диспаритету цін через встановлення непромірно високих цін на матеріально-технічні ресурси і безпідставно занижених цін на сільськогосподарську продукцію. Щорічно сільськогосподарський виробник втрачає 52,5 млрд. грн (в тому числі за молоко 10,5 млрд. грн), продаючи продукцію посередникам за низькими цінами.

Найефективніший спосіб боротьби з посередництвом – це розвиток альтернативної структури обслуговування агропромислового комплексу на кооперативних засадах, яку контролюватимуть і якою володітимуть ті, хто нею користуватиметься, тобто сільськогосподарські товаровиробники, але без усунення ринкових посередників взагалі, оскільки без них неможливе існування ринкової економічної системи. Необхідно лише обмежити їх вплив з метою встановлення ринкової рівноваги і розвитку конкуренції в інтересах піднесення сільського господарства.

Виключно важлива роль обслуговуючої кооперації підтверджена досвідом розвинутих країн і власним досвідом доколективізаційного періоду. Активізація кооперативних процесів є адекватною реакцією на зменшення регулюючої ролі виконавчої влади, що є закономірним явищем в умовах ринкової трансформації національної економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Основні аспекти організаційно-економічних відносин, зокрема розвитку інтеграції при виробництві й реалізації молока та молокопродуктів, висвітлені у працях В. Г. Андрійчука, В. І. Бойка, С. В. Васильчак, Т. Г. Дудара, В. В. Зіновчука, М. М. Ільчука.

Однак, проблема організації та функціонування молочарських кооперативів є, на разі, недостатньо дослідженою.

Постановка завдання. Останнім часом поживалися кооперативні процеси серед власників особистих підсобних господарств. Наприклад, створюються молочарські кооперативи. В історичному плані це – традиційна, але незаслужено забута форма кооперації українських селян. Вигода від неї очевидна: стабільний канал реалізації продукції, можливість відстоювати прийнятні ціни за молоко, зосередити більше уваги на виробництві і домашньому госпо-

дарстві, уникнути втрати часу на «реалізацію продукції, розпочати власну переробку молока, поліпшити племінну справу. Створення кооперативів власників особистих підсобних господарств розглядається як невід’ємна складова процесу становлення кооперативного руху у сільському господарстві.

Викладення основного матеріалу дослідження. Молочний підкомплекс займає важливе місце в агропромисловому комплексі України, оскільки забезпечує населення життєво необхідними продуктами харчування, багато з яких стратегічні в експортному потенціалі. Унікальні властивості молока та продуктів його переробки зумовлюють необхідність безперервного забезпечення ними споживачів, що вимагає ефективного функціонування молокопродуктового підкомплексу. Шлях вертикальної інтеграції, тобто об’єднання зусиль сільськогосподарських товаровиробників з метою просування у суміжні з сільськогосподарським виробництвом сфери діяльності для забезпечення контролю за рухом створеної у власному господарстві продукції й одержання від цього відповідного зиску, дає можливість їм стати рівноправними конкурентоспроможними учасниками ринкових відносин і протистояти посередницькому бізнесу.

Молочарські заготівельно-збутові кооперативи створюються селянами – власниками особистих селянських господарств. Членами кооперативу є, як правило, фізичні особи, які утримують у своїх господарствах корів і займаються виробництвом молока. Частина виробленого молока селяни використовують для власних потреб, а решту – продають переробним підприємствам або іншим споживачам. Селяни, які не утримують молочних корів і не виробляють молока, не можуть бути членами такого кооперативу [1].

Об’єднання в молочарські кооперативи цієї категорії сільськогосподарських товаровиробників дає можливість на засадах співпраці, взаємодопомоги, організації ефективного збуту виробленої молочної продукції, ефективного постачання необхідних засобів виробництва збільшувати виробництво молока у своїх приватних господарствах, за рахунок чого розширювати останні, що забезпечить розв’язання ряду соціальних проблем на селі.

Сьогодні пропозицію на ринку молока Полтавської області більше половини (52,1%) формують особисті селянські господарства. При цьому вони залишаються сам на сам із проблемами забезпечення тваринництва кормами, організації ветеринарного догляду, реалізації виробленої продукції тощо.

Особливо важливим питанням для особистих селянських господарств є реалізація виробленого ними молока. З одного боку, проблеми немає, тому що майже в усіх сільських населених пунктах області організований збір молока від населення великими переробними підприємствами, частину молока в приміських селах забирають перекупники для реалізації на ринку і меншу частину реалізують самі власники господарств. Вони змушені продавати молоко за цінами, які їм диктують переробники, й часто є нижчими від цін на закуплене молоко у сільськогосподарських підприємств, тому що вони можуть забезпечити кращу якість продукції та більші її партії.

Для підтримки діяльності особистих селянських господарств органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування Полтавської області

мають дотримувати виконання вимог Закону України «Про особисте селянське господарство», сприяти створенню молочарського заготівельно-збутового кооперативу (ст. 10), для надання послуг із заготівлі, зберігання, переробки та збуту молочної продукції, забезпечення кормами й молодняком худоби, племінною і продуктивною худобою [2].

Тому найбільш доцільним є створення в регіоні заготівельно-збутових кооперативів для власників особистих селянських господарств. Члени мають зробити внески у формування фондів кооперативу, які складаються з вступних і пайових внесків.

На етапі створення кооперативу, коли ще невідомі розміри заготівлі молока, пай кожного потенційного члена кооперативу визначається залежно від кількості корів, яку утримує сільськогосподарський товаровиробник. Тому для визначення обсягів заготівлі й продажу молока кооператив проводить індивідуальне опитування всіх членів кооперативу, через яке з'ясовує кількість молока, що буде реалізована кожним членом протягом місяця, кварталу, року. Через зобов'язання визначаються також інші потреби послуг, якими бажають скористатися члени кооперативу. Це може бути потреба в реалізації зернових, овочів, живої худоби, інших сільськогосподарських продуктів, одержання постачальницьких послуг (придбання комбікормів, мінеральних добрив, насіння кормових культур, борошна, тощо). На підставі даних опитування кооператив укладає договір з обраним партнером на реалізацію молока, підписує протокол визначення цін на всі періоди року. Під час підписання договору узгоджуються витрати на транспорт, доставку, умови і терміни розрахунків, якісні параметри молока та відповідальність сторін за порушення умов договору [3].

Маючи пропозиції членів кооперативу на реалізацію інших видів продукції або виконання постачальницьких послуг, кооператив планує роботу на здійснення вищезгаданих операцій. Важливо, щоб кооператив мав план роботи на рік, який складають на підставі даних опитування.

Після проведення державної реєстрації, на першому засіданні правління кооперативу розподіляє обов'язки між своїми членами, наділяючи кожного певним колом функцій і відповідальності за виконання вищезазначених обов'язків [5].

Лише після проведеного опитування розраховують розмір пайового внеску залежно від кількості молока, яке продаватиме член кооперативу. Цей розрахунок доцільно проводити наступним чином. Обраховують усі витрати, які матиме кооператив: 1) орендна плата за приміщення; 2) придбання обладнання, посуду, реактивів тощо; 3) заробітна плата (при потребі) виконавчого директора, приймальника молока, бухгалтера, інших найнятих кооперативом осіб; 4) нарахування на зарплату; 5) плата за електроенергію; 6) оренда або витрати на експлуатацію кооперативного транспорту (збір молока, доставка на реалізацію); 7) витрати на миючі засоби [3].

Придбання холодильного обладнання та інших засобів і агрегатів. Це потребує значних коштів, які кооператив зможе мати тільки згодом, у процесі своєї діяльності, або за рахунок бюджетних коштів, спонсорської допомоги,

допомоги міжнародних фондів, проектів тощо.

Тільки загальні збори кооперативу приймають остаточне рішення щодо такої системи сплати пайових внесків і розрахунків за одержані послуги. Вони ж вирішують які витрати оплачувати, а які не оплачувати та в якому розмірі.

Досвід свідчить, що сплата пайових і вступних внесків у молочарських кооперативах проходить складно. Причин для цього кілька, а саме – важкий економічний стан селян, боязнь ризикувати, низький освітній рівень, відсутність достатніх позитивних прикладів. Неодноразово ці чинники були підставою для відмови від вступу до вже існуючого кооперативу.

Поряд із цим у молочарські кооперативи входять, як правило, найбільшні групи сільського населення. Це викликає необхідність державної підтримки їх хоча б на початковому етапі розвитку. Тільки шляхом матеріальної підтримки можна вирівняти мізерний пайовий фонд кооперативу з його реальними потребами. Є достатньо прикладів, коли місцеві ради реально допомагають новоствореним молочарським кооперативам, передаючи приміщення під молокозбірні пункти на безоплатній основі або надаючи іншу конкретну допомогу.

Кооперативи повинні широко використовувати можливості біржової торгівлі. Цей канал реалізації продукції і постачання дає можливість здійснювати одне з найголовніших призначень обслуговуючого кооперативу – залучення сільськогосподарських товаровиробників до великомасштабних ділових операцій. Кооперативам доцільно мати власні брокерські місця на товарних біржах, а з часом створювати власні брокерські контори.

Важливе значення має співробітництво сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів з підприємствами споживчої кооперації. Це забезпечить стабільне і ритмічне надходження сільськогосподарської сировини до переробних підприємств споживчої кооперації, повноцінне та ефективне використання її торгівельної мережі, сприятиме раціональному використанню матеріально-технічної бази та створюватиме додаткові робочі місця.

Висновки. Складність процесу створення кооперативних організацій в тому, що держава і уряд не можуть брати в ньому безпосередню участь. Кооперативи можуть виникнути і розпочати свою роботу лише тоді, коли самі учасники кооперації виявлять своє бажання і здійнять відповідні організаційні заходи. Проте держава не може залишатися осторонь розвитку кооперативних процесів у сільському господарстві і повинна сприяти їм шляхом створення відповідних умов та всебічного заохочення. Тим самим здійснюватиметься реальна та ефективна політика економічної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та їх соціальний захист.

Активна співпраця із селянами, власниками приватних господарств дасть змогу формувати в них господаря, ефективного власника, який поступово розширюватиме своє господарство або кооперуватиметься з іншими власниками.

Список використаних літературних джерел:

1. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 03.10.97 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39. – Ст. 261.

2. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 18.07.03 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 29. – Ст. 232.

3. С. Р. Теслюк. Організація молочарських кооперативів як чинник ефективного господарювання [електронний ресурс] – Режим доступу до стор. : <http://vuzlib.com/content/view/2549/13>.

4. Мартинчик О. А. Розвиток сільськогосподарської кооперації у скотарстві / О. А. Мартинчик // Економіка АПК. – 2008. – №1. – С. 45-48.

5. Сельскохозяйственный обслуживающий кооператив : создание и эффективное управление пастбищами (серия «Сельский вопрос : Село и Право»). – Донецк, 2004. – 52 с.

Рецензент – д.е.н., професор Махмудов Х. З.

УДК: 331.101.6

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Дронова Т.С., аспірант

Дніпропетровська державна фінансова академія

У статті досліджено забезпеченість підприємств основними засобами. Досліджено їх вплив на основні економічні показники. Проведено аналіз впливу фондозабезпеченості на продуктивність праці, прибуток та рентабельність сільськогосподарського виробництва. Вивчено вплив енергетичних потужностей на продуктивність праці в аграрному секторі. Проаналізовано ефективність використання основних фондів. Досліджено вплив інтенсивності виробництва на продуктивність праці. Запропоновано напрями підвищення продуктивності праці шляхом покращення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств.

This paper investigates the presence in the business assets. Conducted their influence on major economic indicators. The analysis of the impact of the cost of fixed assets on 1 hectare of acreage in labor productivity earnings and profitability of agricultural production. We studied the impact energy facilities in labor productivity in the agricultural sector. Analyzed the efficiency of fixed assets. Examined the influence of intensity of production on labor productivity. We proposed directions increased labor productivity through improving material and technical base of agricultural enterprises.

Постановка проблеми. Прискорений розвиток будь-якої сфери матеріального виробництва (включаючи аграрний сектор) забезпечується за умов формування сучасної матеріально-технічної бази. Раціональне використання основних засобів виробництва, досягнень новітніх технологій та науково-технічного прогресу сприяють не лише підвищенню продуктивності праці в сільськогосподарському виробництві, але й покращенню інших економічних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплекс проблем щодо використання основних засобів виробництва в сільському господарстві та їх вплив на економічні показники досліджували багато вчених та фахівців, зокрема, Підлісецький Г.М., Гарасим П.М., Геркун М.І., Ульянов М.Г., Пітулько В.О. [1].

Дослідженню проблем реалізації технічної політики в аграрному комплексі присвячена наукова праця колективу вчених ННУ «Інститут аграрної економіки» [2]. Актуальні питання технічного забезпечення аграрного виро-